

СИНТАКТИЧНИ И ПРАГМАТИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИАЛОГИЧНОТО ЕДИНСТВО *ВЪПРОС – ОТГОВОР* ПО ВРЕМЕ НА ИНТЕРВЮ

Венера Димитрова

СУ „Св. Климент Охридски“

SYNTACTIC AND PRAGMATIC FEATURES OF THE DIALOGUE UNITY *QUESTION – ANSWER ON AN INTERVIEW*

Venera Dimitrova

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Abstract: The main topic of this article is to present some of pragmatic and syntactic features of Spoken Bulgarian in dialogue question-answer units. The data from informal TV interviews show that journalists use colloquial syntactic structures and pragmatic particles in order to turn the interview into an informal conversation and thus get more information about the topic they talk about.

Key words: Spoken Bulgarian, syntax, pragmatics, question, answer, media interview, an interview

Обект на изследване в настоящата статия е комуникативното взаимодействие между участниците в разговор по време на интервю, което е част от телевизионно предаване с развлекателна тематика. Предмет е диалогичното единство *въпрос–отговор*, с акцент върху формулировката на въпросителното изказване. Тук трябва да се направи уточнението, че в структурата на анализирания интервюта формулировката на въпроса на журналиста се разглежда в два плана:

1. като реплика реакция по отношение на непосредственото предходно изказване, което е отговор на интервюираното лице на предходен въпрос,
2. като реплика стимул за предстоящ отговор, който е реплика реакция.

Целта на анализите е да се проучат синтактични и прагматични особености на диалогичното единство от въпрос и отговор спрямо намеренията на журналиста и нагласата на интервюирания. Реализирането ѝ е свързано с представяне на конкретни синтактични и прагматични модели, типични за устната реч.

Емпиричните данни са от предавания като „Преди обед“, „COOL...Т“, „Часът на Милен Цветков“, „Папараци“ и др., при които протичането на разговора е в по-свободна форма. Спазена е структурата на диалога по време на интервю – единият участник задава въпросите, а другият дава отговорите, но има по-голяма вероятност

това строго редуване да се наруши. Всички представени примери са с лица, които до известна степен се познават или се движат в едни и същи социални кръгове. Тяхното познанство и свободната форма на общуване са фактори, които стимулират преминаването от официалния тон по време на интервю в разговор между двама познати, в който до голяма степен могат да се срещнат елементи от разговорната реч. Освен това за подобен тип общуване е характерна спонтанността, която се отразява на фонетичната и граматическата форма на изказванията.

Наблюденията върху емпиричните данни показват, че в разглежданите ситуации на медийно общуване се реализират няколко модела:

1. Ехо-въпроси

Този вид въпроси се означават и като въпроси повторения, защото в тях се повтаря част или цялото предходно изказване с възходяща интонация в края. Понякога са придружени от частица *ли* или *к-дума*. Променя се и формата на личното местоимение, обикновено от първо лице във второ.

С тях говорещият задава въпрос към първия участник в разговора, като не изисква отговор от негова страна, а изразява своето отношение към неговата реплика стимул (*Искам нова кукла! – Искаш нова кукла?*). Употребата им е свързана със ситуации, при които комуникантът:

- демонстрира като отговор своето нежелание за попълване на непълноти в информацията на първия участник в разговора,
- може да използва ехо-въпрос за печелене на време, ако иска „...да обмисли добре отговора си“ (Ницолова 1984: 126),
- може да прецени предходното изказване за неуместно.

Във връзка с това в пример 1. участник А., журналистът, изразява своето учудване от постъпката на интервюирания:

1. Б: Моите деца нямат телефони

А: Нямат телефони?

Въпреки че ехо-въпросът сам по себе си не изисква отговор, интервюираният, провокиран от реакцията на другия участник в разговора, решава да даде допълнителна информация:

Б: Няма и да имат скоро

А: Все още?! Браво!

Тук ехо-въпросът от страна на журналиста може да се сметне като похват за получаването на допълнителна информация по темата.

2. Частица „ами“

Частиците са широко разпространени в българската устна реч, като честотата им е особено висока в разговорната ѝ форма. Най-често служат като сигнали за начало на репликата, а при задаване на въпрос за печелене на време, през което е по-добре да

се обмисли отговорът. Например, когато става въпрос за отлагане на отговор, може да се прибегне до една от най-често употребяваните частици в разговорната реч – *ами*. Обикновено тя заема позиция в началото на репликата реакция и служи като прагматичен маркер за „вербална реакция, която не съвпада или не отговаря на очакванията на другия участник в комуникацията“ (Тишева 2014: 77).

По този начин по време на интервю може да се удължи интервалът от време между въпроса и отговора, за да се обмисли по-добре втория, който най-вероятно няма да удовлетвори интереса на журналиста. Подобна е употребата на *ами* в пример 2.:

2. А: Ти къде се намираш в момента?

Б: Ами аз съм си в България. Не съм се затворила вкъщи.

Участник Б. не дава ясен отговор за своето местоположение, но частично уточнява разположението на държавата, в която се намира.

Но в едно от интервютата се среща по-рядко срещана употреба на прагматичния маркер *ами*. В пример 3. журналистът, участник А, със самостоятелната употреба на *ами* като въпрос изразява своето учудване от желанието на интервюирания да работи като тонрежисьор:

3. Б: На мен винаги представата ми е била, че ще работя като тонрежисьор в радио или телевизия

А: Ами?

Б: Да!

Тук употребата на частица, характерна за разговорната форма на общуване, със значение *така ли, наистина ли* по време на интервю допълнително акцентира върху учудването на питания от чутото, което не отговаря на предварителните му очаквания.

3. *Добре* + въпрос

Третият модел, който се наблюдава в част от интервютата, е с наречие *добре*, последвано от въпросително изказване, когато журналистът сменя темата на разговора. Тук трябва да се отбележи, че в развитието на интервюто *добре* функционира не като наречие за съгласие с казаното до момента, а изпълнява функцията на „пълнеж“, който е неутрален като изказване и не дава никаква информация на слушателя. Вместо това служи като сигнал за край на темата и насочването на интервюто в друга посока. В пример 4. този, когото питат, отговаря на зададените въпроси с голямо желание и не спестява подробности:

4. Б: Сега в момента съм щастлива с това, че правя филми, в които мога да играя себе си и да казвам това, което Яна мисли и което Яна е искала да каже на сина си, на приятелите си и на хората, които искат да я чуят. Ето например вие ме питате и ето аз сега отговарям.

А: Добре. Ами в театъра как се чувстваш? Разбрах, че 3 месеца си прекарала във Варна.

Готовността му показва, че има желание да продължи по същата тема и да даде повече информация по нея. Явно журналистът, след като е получил информацията, която търси, преценява, че интервюто трябва да продължи с друга тема и е време да зададе следващите си въпроси. В пример 4. той прибегва до лаконично изказване с наречие *добре* след изчерпателното изложение на неговия събеседник като вежлив и уважителен сигнал за прекратяване на настоящата тема и преминаване към следващата с нов въпрос. Във връзка с това употребата на прагматичния маркер *ами* в началото на отговора дава предварителна информация на разпитвания, че следва изказване, което няма да отговаря на очакванията на ентузиазирания комуникант Б, т.е. смяната на темата.

4. „Сериозно“ като самостоятелен въпрос

Четвъртият модел са изказвания, които съдържат наречието „сериозно“ като самостоятелен въпрос. В ежедневно общуване неговата употреба обикновено се среща като интерогатив за учудване. Може да се замени по смисъл с въпросителните изказвания *наистина ли*, *така ли*, които сами по себе си изискват повторно потвърждаване на предходното изказване и подтикват разпитвания да убеди журналиста в казаното отново под някаква форма. В пример 5. именно тази употреба е представена:

5. Б: Режимче имам. Например баскетболната топка в колата и маратонките. Като мина покрай някое училище, разцъквам баскетбол.

А: Сериозно?

Б: Да!

С въпроса си участник А. демонстрира своето учудване от чутото, вследствие на което получава повторно потвърждаване с еднократен утвърдителен отговор без допълнителни разяснения. Подобни въпроси, които демонстрират преценка за съмнение в истинността на конкретна информация, се оказват добри помощници по време на интервю, когато журналистът иска да научи повече подробности. Разбира се, срещат се и други употреби. Например в пример 6. интервюиращият изразява своето изумление с наречието *сериозно*, за да научи повече относно твърдението на събеседника си:

6. Б: И аз това съм го правил

А: Сериозно?

Б: Да!

А: Ти летиш в бизнес класа, а децата в икономическа?

Б: Голямата. Малката беше много малка, но голямата я пратих там.

След еднократното утвърдително потвърждение той прави изказване, което според неговите очаквания трябва само да се потвърди, но вместо това, без излишно отлагане на отговора, на момента научава подробности за пътуването на децата.

5. Сложен съчинително уточняващ съюз „тоест“ в изказвания, които представляват самостоятелни подчинени изречения

В разговорната реч често самостоятелно се употребяват изказвания, които сами по себе си са подчинени на други. Главните, към които се отнасят, липсват. От гледна точка на синтаксиса това са подчинителни изречения, които се въвеждат към главното със съчинителни съюзи като *че*, *да*, *защото* и др. Смесовото идентифициране на подобни изказвания зависи от контекстовото им отношение с други предходни или следходни изказвания. В емпиричния материал, избран за целите на статията, попадат примери с подобни изказвания, които започват със съчинителния уточняващ съюз (Бъркалова 2011: 109) *тоест*.

Журналистът прибегва до тях, когато събеседникът му се оплита в разсъжденията си и не може да се аргументира ясно. Тогава участник А прави предположение на базата на непосредственото предходно изказване на участника, когото интервюира. По този начин журналистът предлага косвен отговор, който очаква потвърждение. В пример 7. първоначално е зададен ясен въпрос. Отговорът представлява разпокъсани с паузи изказвания, които вместо да попълнят празнотите в информацията на питащия, съдържат такава, която няма пряка връзка с въпроса:

7. А: Защо тежък (проблем)?

Б: Защото а: от самото начало, откакто съм в тази професия, не че сега се чувствам актриса / от самото начало имам различни роли. Просто всичките ми роли бяха различни ... аз ги чувствах абсолютно като различни форми на себе си... а пък в крайна сметка по едно време пожелах да играя себе си и затова може би се случиха тези филми и имам нужда / имам какво да кажа и: някакви хора ми казват непрекъснато, че искат да го чуят и докато искат, и ме подкрепят и ме подтикват натам, аз ще продължавам да го правя. Не че няма да се върна към ролите...

А: Тоест в този смисъл това противоречие в тебе / колебание вече е отминало? Ти вече си по-уверена в това, което мислиш да правиш?

Б: Ами не. В момента в този период от живота си съм доволна.

С подобни изказвания говорещият може да се опитва да не отговори на зададения въпрос, като говори за странични неща, които „заобикалят“ конкретния отговор по модела на шикалкавенето.

В заключение може да се обобщи, че в статията бяха представени прагматични и синтактични особености, характерни за БРР, в диалогичното единство *въпрос – отговор* по време на неформално интервю, с акцент върху формулировката на зададе-

ния въпрос. По този начин се засвидетелства универсалното приложение на разговорни компоненти, които могат да бъдат в помощ на журналиста. Той, от своя страна, цели чрез тяхната употреба по време на интервю, което направлява, да пречупи шаблонната структура на редуване от въпрос и отговор в непринуден разговор, при който вероятността да попълни непълноти в информацията е по-голяма.

Цитирана литература

- Бъркалова 2011:** Бъркалова, П. *Българският синтаксис: познат и непознат*, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. (Barkalova, P. *Balgarskiyat sintaksis: poznat i nepoznat*, Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“.)
- Ницолова 1984:** Ницолова, Р. *Прагматичен аспект на изречението в съвременния български език*. София: Народна просвета. (Nitsolova, R. *Pragmatichen aspekt na izrechenieto v savremenniya balgarski ezik*. Sofia: Narodna prosveta.)
- Тишева 2014:** Тишева, Й. *Как говори съвременният българин*. Т. 2., София: Фондация „Фокус“. (Tisheva, Y. *Kak govori savremenniyat balgarin*. Т. 2., Sofia: Fondatsia „Fokus“.)

Венера Димитрова
София 1504
Бул. „Цар Освободител“ 15
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Катедра по български език
veneradimitrova@abv.bg

Venera Dimitrova
Sofia 1504
15 Tzar Osvoboditel Blvd.
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Department of Bulgarian Language
veneradimitrova@abv.bg